

Pienten lasten huumorin rakentuminen ”Mua kikattaa kun mä teen jekkuja” *

Tuula Stenius

*^aHelsingin yliopisto, s-posti: tuula.stenius@helsinki.fi,
<https://orcid.org/0000-0002-8519-5243>*

TIIVISTELMÄ: Tutkimus käsittelee alle kouluikäisten lasten huumoria päiväkodissa. Aineisto koostuu viiden päiväkodin ja seitsemän lapsiryhmän videoaineistosta, havaintopäiväkirjoista, varhaiskasvatuksen ammattihenkilöiden ja lähihoitajaopiskelijoiden keräämistä lasten huumori-ilmaisista sekä kasvattajille tehdyn kyselyn vastauksista. Videoaineiston analyysi toteutettiin multimodaalisena sisällönanalyysinä, jota tuettiin tarkastelemalla videoaineiston rinnalla havaintopäiväkirjoja ja huumori-ilmaisuja. Kyselyaineiston analyysi puolestaan toteutettiin laadullisena sisällönanalyysinä. Pienten lasten huumorissa on erityispiirteitä, jotka varhaiskasvatuksen henkilöstön olisi hyvä ymmärtää. Se huumori ei ole vitsejä, vaan huumoria esiintyy arjen leikeissä ja rutiineissa soljuvasti ja spontaanisti. Pienten lasten huumori onkin ensin hyvin kehollista, ääniä, eleitä, ilmeitä ja toimintaa, ja vasta myöhemmin myös sanallista huumoria. Skatologinen eli eritehuumori, hyperhauskuus ja karnevalistinen toiminta ovat pienten lasten huumorityylejä, mutta ne eivät saa aina aikuisten hyväksyntää. Toimintakulttuurilla ja ilmapiirillä on vaikutusta siihen, kuinka paljon lapsilla on mahdollisuuksia huumorin käyttöön päiväkodin arjessa. Tutkimuksen johtopäätöksenä todetaan, että pienillä lapsilla on monipuoliset huumoritaidot, josta aikuiset voisivat jopa ottaa oppia. Olisikin tarpeen esittää, myös varhaiskasvatussuunnitelmiin ja täydennyskoulutuksiin huumorin pedagogisia mahdollisuuksia nykyistä enemmän.

Asiasanat: *huumori, varhaiskasvatus, lapsinäkökulma, toimintakulttuuri*

ABSTRACT: The study deals with the humor of children under school age in kindergarten. The data consists of video material from five kindergartens and seven groups, observation diaries, children's expressions of humor collected by early childhood education professionals and nursing students, and responses to a questionnaire for educators. Analysis of the video material was implemented as multimodal content analysis, which was supported by examining observation diaries and humor expressions. Further, the analysis of the survey was carried out as a

qualitative content analysis. There are special features in the humor of young children that early childhood education personnel should find useful to understand. It is not joking, but humor occurs in everyday games and routines in loose and spontaneous manner. The humor of small children is bodily: sounds, gestures, facial expressions and actions as well as later also verbal humor. Scatological humor, hyper fun and carnivalesque activities are the humor styles of young children. They are not always accepted by adults. The operating culture and atmosphere of early childhood education have an impact on how many opportunities children have to use humor. The conclusion of the study states that young children have versatile humor skills, which adults could even learn from. It would be necessary to present the pedagogical possibilities of humor more than currently, also in early childhood education plans and in-service education of early childhood personnel.

Keywords: *humour, early childhood education, children's perspectives, working culture*

*** Tämä artikkeli kuuluu JECER-lehden vertaisarvioimattomiin kirjoituksiin.**

Johdanto

Lapsen oikeuksien viikon teemana oli marraskuussa 2023 ”Lapsella on oikeus hyvinvointiin”. Väitöskirjani¹ aihe, pienten lasten huumori ja sen rakentuminen päiväkodissa, linkittyy hyvin tähän tematiikkaan: Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa (Opetushallitus, 2022, s. 23) puhutaan lapsen oikeudesta ”ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan ja tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on”. Huumori on ilmaisua - se on kieli, jota osaa puhumatonkin puhua. ”Mua kikattaa, kun mä teen jekkuja”, ilmaisi minulle eräs viisivuotias.

Pienten lasten ilmaisuvoima tuli esiin lasten kertomien satujen kautta – ja sytytti kipinän tutkia lasten omaa huumoria (ks. lisää sadutuksesta, Karlsson, 2014). Olen usein kertonut siitä, miten 4-vuotias tyttö kertoi aikuiselle sadun, jossa hän sanoi viisi kertaa peräkkäin: Leena meni kauppaan. Sadun kirjannut aikuinen piti sitä vähän epäonnistuneena, mutta kun satu lähetettiin toiseen päiväkotiin ja luettiin lapsille, siitä tulikin lasten suosikkisatu. Lue taas se Leena meni kauppaan! Onhan se hauskaa.

Yleisesti ihmiset suhtautuvat huumoriin tutkimusaiheena hyvin positiivisesti, jopa ihastellen. Ihana aihe, olen kuullut sen monta kertaa. Monet muistelivat myös menneitä hassuja juttuja, joita lapset olivat sanoneet - jopa vuosien takaa. Tämä on innostanut

¹ Artikkelin perustuu Tuula Steniusin väitöskirjan lectio praecursoriaan Helsingin yliopistossa 25.11.2023.

tutkijaa. Kun sitten aloin etsiä tutkimuskirjallisuutta, oli yllätys, että varsinkaan suomalaisia tutkimuksia erityisesti alle kouluikäisten lasten osalta ei juuri löytynyt. Lisäksi luin kansainvälisistä tutkimuksista, että oikeastaan pienillä lapsilla ei ole vielä huumoria, vaan se alkaa vasta noin kouluiässä kielellisen ja kognitiivisen kehityksen myötä (McGhee, 1984; Morreall, 1982). Tämä jännitteinen lähtökohhta tarjosi erittäin hedelmällisen lähtökohdan tutkimukselleni.

Tutkimukseni tavoitteena on tuoda vähän tutkitusta - suomalaisten pienten lasten huumorista - tieteellisesti tutkittua tietoa tiedeyhteisölle, varhaiskasvatuksen henkilöstölle ja kaikille pieniä lapsia kohtaaville ihmisille. Tutkimuksessa kysyttiin, miten pienten lasten huumori ilmenee ja miten lasten ja aikuisten yhteistä huumorikulttuuria rakennetaan?

Mitä huumori on?

Tiivistetysti huumori on universaali inhimillinen ilmiö, jota arvostetaan yksilön ja yhteisön piirteinä ja sen yhtenä tarkoituksena on helpottaa elämäämme. Sen mittarina pidetään yleisesti naurua (Martin, 2011). Tässä tutkimuksessa määrittelen huumorin kokemukseksi, joka synnyttää hymyä, naurua ja muita positiivisia ilmeitä, eleitä ja toimintaa (Stenius, 2023). Huumoria on jo aivan pienillä lapsilla, sillä lapset oppivat nauramaan ennen kuin oppivat puhumaan.

Pienten lasten huumoria on erityisesti Suomessa tutkittu vähän. Suomalaista tutkimusta, jolla on yhteyksiä huumoriin, on tehty ilosta, leikillisyydestä ja lasten itsensä tuottamasta kerronnasta, mutta etenkin empiiristä ja lapsinäkökulmaista pienten lasten huumoritutkimusta on ilmestynyt vain vähän. Aikuisten maailmassa huumorilla on vankka sija ja sitä on monilla tieteenaloilla tutkittu paljon (Bellieni, 2022; Martin ym., 2003). Lisäksi kansainvälinen tutkimuskirjallisuus tuo esiin tutkimuksia yleisesti lasten huumorista, ja myös suomalaisia tutkimuksia kouluikäisten huumorista löytyy (Aerila, Laes & Laes, 2017; Alatalo & Poutiainen, 2016). Alle kouluikäisten lasten huumorista on ilmestynyt kansainvälistä tutkimusta enemmän vasta 2000-luvulta alkaen (Bergen, 1998; 2002; Hoicka & Akhtar, 2012; Loizou, 2005, 2006, 2007; McGhee, 2002; Reddy, 2001),

Näin tutkimus tehtiin

Väitöskirjani empiiristä aineistoa keräsin vuosina 2018–2020 viidestä eri päiväkodista ja seitsemästä eri lapsiryhmästä. Tutkimus on luonteeltaan etnografinen, mikä tarkoittaa sitä, että istuin päiväkodissa lattialla, havainnoin ja kirjasin lasten toimintaa videokameran tallentaessa lasten arkea (Komulainen, 2014). Videoaineiston lisäksi

Stenius.

Journal of Early Childhood Education Research 12(3) 2023, 268–277. <https://journal.fi/jecer>

tutkimusaineistoon sisältyi havaintopäiväkirjoja ja äänitteitä. Myös päiväkotien henkilökunta ja silloisen työpaikkani Seurakuntaopiston lähihoitajaopiskelijat keräsivät lasten omia huumori-ilmauksia. Halusin saada tietää, millaista huumoria lapset itse tuottavat ja mitä tietoa saisin lapsilta itseltään spontaaneissa ja vapaissa tilanteissa. Teoreettisena lähestymistapana tätä kutsutaan lapsinäkökulmaksi (Karlsson, 2020).

Aineiston kerääminen ei ollut kuitenkaan helppoa. Viikkojen kuluessa päiväkodin aikuiset kertoivat: En oikein tiedä, mikä on lasten keskinäistä huumoria. Heillä ei ollut kirjoitusvälineitä mukana, ja sitten he eivät enää muistaneet tarkkaan, mitä lapsi oli sanonut. Lisäksi oli niin paljon muuta tekemistä. Opiskelijat kertoivat samaa. Tämä vahvisti ajatustani siitä, että aina ei ole helppo tulkita, mikä lasten keskinäisessä toiminnassa on nimenomaan huumoria. Mieleeni on jäänyt tilanne, kun opiskelijoiden jakson jälkeen purimme tutkimusaineistoa, jota lopulta kuitenkin saatiin kerättyä. Opiskelijat lukivat, mitä hauskaa lapset olivat sanoneet. Oli yllättävää, että meitä eivät lasten keskinäisen huumorin ilmaukset juuri naurattaneet. Tässä eräs esimerkki:

”Ruokapöydässä lapset 2 neljävuotiasta ja yksi kolmevuotias alkoivat sanoa: ‘Herra lautaspää, herra kukkakaalipää, herra tyttöpää, herra pissapää’. Tässä välissä aikuinen sanoi: Nyt ruokapöytäpuheet, ja keskitytte syömään.”

Mutta niinhän se on! Lasten huumori liittyi tiettyihin tilanteisiin eikä tilannekomiikka useinkaan aukene enää jälkeenpäin. Olemme kokeneet sen itse, kun jotain hauskaa on tapahtunut, mutta sen kertominen toisille ei ole enää ollutkaan sama juttu.

Pienten lasten huumorin erityispiirteitä

Videoaineiston analyysissä tuli esiin, millaista lasten huumori oli. Lasten huumori rakentui päiväkodissa pitkin päivää, se oli spontaania ja dynaamista. Toisin sanoen lasten huumori ei ollut niinkään vitsien kertomista, vaan leikeissä ja arjen tilanteissa ilmenevää. (Stenius ym., 2021, 2022; Stenius & Aerila, 2022). Lasten huumori oli kehollista, ääniä, ilmeitä ja eleitä tai sanallista hassuttelua, joista kustakin esimerkki (Stenius ym., 2021).

”Kato tätä” ”Bum bum tsiih” ”Haluakko kuulla hyvän jutun? Joo. Pijaju”

Erityinen havainto oli se, että lapset käyttivät huumoria paljon odotus- ja jonottamistilanteissa sekä pitkissä ryhmäistunnoissa (Stenius ym., 2022). Hyperhauskuudeksi (hyperhauskuudesta esim. Stenius & Aerila, 2022) kutsumani toiminta oli kykyä heittäytyä salamannopeasti hassuttelemaan jollakin asialla ryhmänä ja nauraa tikahtuakseen omille liioitteluille tai toistoille.

Stenius.

Journal of Early Childhood Education Research 12(3) 2023, 268–277. <https://journal.fi/jecer>

Pojat värittelivät, juttelivat ja nauroivat: "Minä hyppään silmään." "Minä hyppään ruokaan." "Minä hyppään tussiin." "Minä hyppään televisioon." "Minä hyppään korvaan."

Aikuisillekin tuttu karnevalistinen toiminta oli lapsille keskinäisissä leikeissä tärkeä (Stenius & Karlsson, 2023). Niissä tilanteissa saatettiin purkaa jännittyneisyyttä - tai jopa toimia myös aikuisia haastaen. Aineistossa oli myös tilanteita, jolloin aikuinen tyrmäsi lapsen huumoriyrityksen, kuten Matin puristaessa ketsuppurkin loppua hän sanoi pilke silmäkulmassa kavereilleen: "Se pierraisi", johon aikuinen reagoi ottamalla purkin pois ja sanomalla tiukasti: "Vessa kutsuu".

Näytti siis siltä, että lasten huumori ei ollut niin arvostettua kuin miten siitä puhuttiin. Selvitin verkkokyselyn avulla varhaiskasvatuksen henkilöstöltä ja muilta lasten kanssa toimivilta kasvattajilta, mitä lasten huumoria he muistavat (Stenius ym., 2021). Etnografisen tutkimuksen avulla pyrin tavoittamaan lasten itsensä tuottamaa huumoria, mitä lapsi oli sanonut ja mitä siitä seurasi. Muistan, kun luin näitä vastauksia ensimmäistä kertaa ja liikutuin. Lapset olivat tuoneet iloa ja yhteistä naurua, ne olivat ihania tarinoita. Aikuiset muistivat siis sellaisia tilanteita, joissa on syntynyt mukavaa yhdessäoloa eli yhteisöllisyyttä. Kasvattajat muistivat myös sellaisia lapsen sanomisia, joita lapsi ei ollut tarkoittanut huumoriksi eli lasten suusta -tyyppistä huumoria, joka tuntuu viehättävän aikuisia. Lapset myös huijasivat mielellään muita. Kasvattajat myös ohjeistivat, miten huumoria voi käyttää lasten kanssa. Eräs isä neuvoi:

"Huumori perustuu yllättävyyteen, joten tee jotain mitä isältä ei odoteta. Laita vaikka vaippaa vaihdettaessa se päähäsi ja väitä, että se on uusi piposi".

Kysyin tutkimuksessani (Stenius ym., 2021) myös, millainen lasten oma huumori tekee mieli keskeyttää tai lopettaa. Eniten aikuiset halusivat lopettaa skatologisen huumorin eli eritehumerin, toiseksi toisia pilkkaavan huumorin ja kolmanneksi juuri tuon hyperhauskuuden, jossa toistellaan ja liioitellaan riehakkaasti. Tätä toisia pilkkaavaa huumoria oli todella vähän aineistossani.

Huumori on sosiaalinen ja kulttuurinen ilmiö

Aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että huumorista on lapselle hyötyä itsetuntemuksen, luovuuden ja ongelmanratkaisun, ystävien saamisen, oppimisen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen näkökulmista (Hoicka & Martin, 2016; Martin & Dobbin, 1988; Wanzer ym., 1996; Ziv, 1983). Suomalainen kasvatusfilosofi Juho Aukusti Hollo on sanonut sata vuotta sitten, että "humori on sosiaalisen elämän ilmiö, sitä voi syntyä ainoastaan yhteisössä ja yhteismielen ilmauksena." (Hollo, 1918). Sosiokulttuurisen

Stenius.

Journal of Early Childhood Education Research 12(3) 2023, 268–277. <https://journal.fi/jecer>

näkemyksen mukaan lasten oppiminen ja toiminta tapahtuvat sosiaalisissa ja kulttuurisissa ympäristöissä muiden ihmisten kanssa.

Kun lapsi sanoo vaikkapa ”piaju” ja sille nauretaan, hän toistaa sitä saadakseen saman vaikutuksen. Kuitenkaan vaikutus ei olekaan joka paikassa sama, vaan jossain sitä jopa paheksutaan. Tuo eritehুমori ja hyperhauskuus ovat juuri tutkimukseni mukaan lapsille ominaisia tapoja käyttää huumoria, ja juuri se näyttää ärsyttävän aikuisia. Kuitenkin lastenkulttuuri, ja voisi sanoa, että aikuistenkin huumorikulttuuri sisältää eritehুমoria. Se on varma naurun aihe, varsinkin kun siihen liitetään tabumaisuus (Stenius & Aerila, 2022).

Mitä me teemme tällä tiedolla, että lasten huumorissa on erityispiirteitä, jotka aikuisten pitäisi huomioida? Ensinnäkin: jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi omalla huumorillaan. Toiseksi: Päiväkoti-instituutiosta päivät saattavat olla aikataulutettuja ja erilaisin järjestyksin normitettuja, ja ammattilaisten ehkä ammatti-identiteettiin kuuluu hyvä ryhmän hallinta isoissakin ryhmissä, jolloin voidaan kysyä: onko lasten huumorille tilaa päiväkodissa? Sallivatko aikuiset *rauhallisen* huumorin oikeaan *aikuisen säätelemään* aikaan?

Huumorin luonne ei ole aina rauhallinen, ja se yleensä käynnistyy spontaaneissa tilanteissa. ”Viitakkaa, jos on asiaa” – ei anna tilaa huumorille. Viittaamisen oppiminenkin on toki tärkeää, varsinkin isossa ryhmässä, mutta jos se on ryhmätilanteissa ainoa vuorovaikutustyyli, lasten ääneen pääseminen jää aikuisen vallan varaan. Tutkimuksessa on todettu, että esimerkiksi aamupiirissä vain rohkeimmat lapset käyttävät puheenvuoroja ja myös huumoria (Vuorisalo, 2013)

Aikuisten suhtautuminen lasten huumoriin

Olette varmaan kuulleet sanottavan, että joku lapsi on ryhmän tai luokan pelle (ns. class clown). Pelle tarkoittaa ”ei vakavasti otettavaa henkilöä” (Kielitoimiston sanakirja, 2022) eli on aika negatiivinen ilmaisu. Tällaisen lapsen hassuttelu on saatettu nähdä siten, että lapsi kompensoi ongelmiaan pelleilemällä. Haluan tutkimuksessani kääntää asiaa toiseen suuntaan. Ensiksikin meillä on hyvä suomenkielinen sana: hupailija (Stenius & Aerila, 2022). Hupailijalla on lahja nähdä asioiden koomisia puolia, hän osaa käyttää huumoria voimavarana. Hupailijalapsen tulivat tutkimuksessani eri tavoin kohdelluiksi eri lapsiryhmissä. Pienryhmissä, aikuisen lempeässä ohjauksessa hupailijat toivat lapsiryhmään hyvántahtoisien huumorin mallia toisille lapsille ja heidät nähtiin ryhmään positiivisuutta tuovina. Toisessa päiväkotiryhmässä tällainen lapsi saatettiin nähdä häiriönä, jota aikuiset vahtivat ja rajoittivat, jolloin huumori näyttäytyi kielteisenä. (Stenius & Aerila, 2022.)

Stenius.

Journal of Early Childhood Education Research 12(3) 2023, 268–277. <https://journal.fi/jecer>

Päiväkodeissa on erilaisia yhteisiä tapoja toimia eli puhutaan toimintakulttuurista. Huumorin spontaanisuus ja yllättävyys arkisissa tilanteissa eivät helposti sovi toimintakulttuuriin, joka korostaa järjestystä ja hallintaa (Stenius & Aerila, 2022; Stenius & Karlsson, 2023). Kiire, aikataulut, aikuisjohtoisuus, suuret ryhmät ja isot tilat, joissa esimerkiksi melutaso voi nousta, eivät tue spontaania ja leppoisaa ilmapiiriä, jossa kukkisi vastavuoroinen huumori.

Vastavuoroisuus huumorissa on siis ydinjuttu - sekä hyväntahtoinen yhteys ihmisten välillä eli Hollon ilmaisu ”yhteismielen ilmaus”. Aiemmissä tutkimuksissa on tullut esiin, että varhaiskasvatuksen henkilöstö piti sellaista päivää onnistuneena, kun ei ollut kaaosta (Puroila, 2002). Tutkimuksessani ihanteellinen tila löytyi kaaoksen ja hallinnan välimaastosta: osallisuuden toimintakulttuurista, jossa toimittiin pienryhmissä, tuttujen ihmisten kanssa ja tehtiin yhdessä mukavia asioita – siellä oli myös huumoria ja leppoisaa ilmapiiriä. Tällöin lapset saivat myös rönsyillä eikä tarvinnut aina pysyä asiassa ja viitata. (Stenius & Karlsson, 2023)

Huumorintaju on osin perittyä ja huumorintajuisuus näkyy lapsissa eri tavoin; toiset tuottavat enemmän huumoria ja toiset nauttivat huumorista ehkä hiljaisemmin (Martin, 2011). *Huumoritaidot* opitaan (Heinz ym., 2021). Pitääkö varhaiskasvatuksen ammattilaisten olla hassuttelijoita, jos se ei tunnu itselle ominaiselta? Onhan se hyvä, jos kasvattaja on huumorintajuinen ja hauska, koska hän luo leppoisuutta ympärilleen. Silti sanoisin, että vielä tärkeämpää on, että aikuinen osaa kuunnella lasten juttuja ja antaa tilaa niille – ja jos mahdollista, vähemmän huumorintajuinen kasvattajakin voi oppia huumorin pedagogista hyödyntämistä.

Tutkijat ovat kehittäneet aikuisille huumorin koulutusohjelmia ja he kertovat, että huumoria harjoitellaan hyvinvoinnin parantamiseksi ja masennuksen oireiden vähentämiseksi. Huumoritaitoja ovat tiivistetysti huumorista nauttiminen, kyky nauraa, sanallinen huumori, huumorin löytäminen arjesta, itselle nauraminen ja huumorin käyttö stressaavissa tilanteissa (Heinz ym., 2021; McGhee, 1994). Tärkeä ja ehkä tutkimukseni mielenkiintoisin havainto on, että näissä kaikissa osa-alueissa pienet lapset olivat taitavia. Väitöskirjani saikin minut pohtimaan: Mahtuuko suomalaiseen äänimaisemaan kaikkialle lasten iloa ja naurua? Mahtuuko lapsia uimarannoille, ravintoloihin ja juhliin yhdessä aikuisten kanssa sen sijaan että lapset laitetaan pois aikuisten silmistä ja korvista? Mahtuuko akateemiseen oppimiseen huumoria ja leppoisuutta? Ovatko päiväkodin tilat sellaisia, että niissä voi harjoitella huumorin käyttöä? Saammeko opetussuunnitelmiin maininnan huumorin merkityksestä hyvinvoinnissa, oppimisessa ja yhteisöllisyyden rakentamisessa? Kuinka koulutuksissa huomioidaan huumorin käyttö pedagogisena taitona?

Lopuksi

Voidaksemme hyvin tarvitsemme elämäämme keventämistä ja iloa, niin aikuiset kuin lapsetkin, ja siihen tarjoaa mahdollisuuden huumorin tietoinen salliminen ja käyttäminen - ja siinä lempeä ohjaaminen. Tutkimukseni eräs päätulos onkin se, että alle kouluikäiset lapset ovat meitä aikuisia taitavampia huumorin käyttäjiä ja heidän huumorinsa on pääosin hyvántahtoista. Lapset kutsuvat meitä aikuisia joka päivä hymyilemään ja nauramaan - otetaan siis kutsu vastaan.

Lähteet

- Aerila, J.-A., Laes T., & Laes, T. (2017). Clowns and exlisions: Drawings as reflections of children's humor. *Journal of Early Childhood Education Research*, 6(1), 108–135.
- Alatalo, S. & Poutiainen, A. (2016). Use of humor in multicultural classroom. *Israeli Journal for Humor Research*, 5(1), 65–79.
- Bellieni, C. V. (2022). Laughter: A signal of ceased alarm toward a perceived incongruity between life and stiffness. *New Ideas in Psychology*, 68.
<https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2022.100977>
- Bergen, D. (1998). *Development of the sense of humor*. Teoksessa W. Ruch (Toim.), *The sense of humor: Explanations of a personality characteristic* (s. 329–358). Mouton de Gruyter.
- Bergen, D. (2002). *Finding the humor in children's play*. Teoksessa A. J. Roopnarine (Toim.), *Conceptual, social-cognitive, and contextual issues in the fields of play* (s. 209–220). Ablex Publishing.
- Hoicka, E., & Akhtar, N. (2012). Early humour production. *British Journal of Developmental Psychology*, 30(4), 586–603. <https://doi.org/10.1111/j.2044-835X.2011.02075.x>
- Hoicka, E., & Martin, C. (2016). Two-year-olds distinguish pretending and joking. *Child Development*, 87(3), 916–928. <https://doi.org/10.1111/cdev.12526>
- Hollo, J. A. (1918). *Mielikuvitus ja sen kasvattaminen 1*. Wsoy.
- Franzini, R. F. (2002). *Kids Who Laugh. How to Develop Your Child's Sense of Humor*. SquareOne.
- Karlsson, L. (2014). *Sadutus. Avain osallisuuden toimintakulttuuriin*. PS-kustannus.
- Karlsson, L (2020). Studies of child perspectives in methodology and practice with 'osallisuus' as a Finnish approach to children's reciprocal cultural participation. Teoksessa E. Eriksen Ødegaard & J. Spord Borgen (Toim.), *Childhood Cultures in Transformation: 30 Years of the UN Convention on the Rights of the Child in Action towards Sustainability* (s. 246-273). Brill |Sense. https://doi.org/10.1163/9789004445666_013
- Komulainen, S. (2014). Etnografin katse erityispäiväkodissa: Reflektiota aineiston tuottamisesta ja etiikasta. Teoksessa P. Hämeenaho & E. Koskinen-Koivisto (Toim.), *Moniulotteinen etnografia* (s. 235–307). Ethnos
- Loizou, E. (2005). Humour: A different kind of play. *European Early Childhood Education Research Journal*, 13(2), 97–109. <https://doi.org/10.1080/13502930585209701>

Stenius.

Journal of Early Childhood Education Research 12(3) 2023, 268–277. <https://journal.fi/jecer>

- Loizou, E. (2006). Young children's explanation of pictorial humor. *Early Childhood Education Journal*, 33(6), 425–431. <https://doi.org/10.1007/s10643-005-0053-z>
- Loizou, E. (2007). Humor as a means of regulating one's social self: two infants with unique humorous personas. *Early Childhood development and care*, 177(2), 195–205. <https://doi.org/10.1080/03004430500387526>
- Martin, R. A., Puhlik-Doris, P., Larsen, G., Gray, J., & Weir, K. (2003). Individual differences in use of humor and their relation to psychological well-being: Development of the humor styles questionnaire. *Journal of Research in Personality* 37, 48–75. [https://dx.doi.org/10.1016/S0092-6566\(02\)00534-2](https://dx.doi.org/10.1016/S0092-6566(02)00534-2)
- Martin, R. A. (2011). *The psychology of humor*. Elsevier Academic Press.
- Martin, R. A., & Dobbin, J. P. (1988). Sense of humor, hassles, and Immunoglobulin a – Evidence for a stress-moderating effect of humor. *International Journal of Psychiatry in Medicine*, 18(2), 93–105. <https://doi.org/10.2190/724B-3V06-QC5N-6587>
- McGhee, P. E. (1994). *How to develop your sense of humor*. Kendall/Hunt Publishing.
- McGhee, P. E. (2002). *Understanding and Promoting the Development of Children's Humor*. Kendall/Hunt.
- Morreall, J. (1982). A new theory of laughter. *Philosophical studies*, 42(2), 243–254.
- Opetushallitus (2022). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Määräykset ja ohjeet 2022: 2a). Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_1.pdf
- Puroila, A-M. (2002). *Kohtaamisia päiväkotiarjessa – kehysanalyttinen näkökulma varhaiskasvatustyöhön* [Väitöskirja, Oulun yliopisto]. Acta Universitatis Ouluensis, E 51. <http://urn.fi/urn:isbn:9514266501>
- Puroila, A-M., Hohti, R., & Karlsson, L. (2016). Hassuja juttuja - lasten huumoria päiväkotij- ja kouluympäristössä. teoksessa L. Karlsson, A-M. Puroila, & E. Estola (Toim.), *Välkkeitä, valoa ja varjoja: kertomuksia lasten hyvinvoinnista* (s. 71–87). N-Y-T NYT.
- Reddy, V. (2001). Infant clowns: The interpersonal creation of humor in infancy. *Enfance*, 53(3), 247–256. <https://doi.org/10.3917/enf.533.0247>
- Stenius, T., Karlsson, L., & Sivenius, A. (2021). Huumori lasten kanssa – ovi yhteisöllisyyteen? *Journal of Early Childhood Education Research*, 10(2), 239–263. <https://journal.fi/jecer/article/view/114165/67364>
- Stenius, T., Karlsson, L., & Sivenius, A. (2022). Young children's humour in play and moments of everyday life in ECEC centres. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 66 (3), 396–410. <https://doi.org/10.1080/00313831.2020.1869084>
- Stenius, T., & Aerila, J.-A. (2022). Tuu mun viereen nauraan: Paljon huumoria käyttävien lasten eli hupailijoiden toiminta varhaiskasvatusryhmässä. *Sosiaalipedagoginen Aikakauskirja*, 23(2), 11–40. <https://doi.org/10.30675/sa.124794>
- Stenius, T., & Karlsson, L. (2023). Huumori kukkii vastavuoroisuudessa. Päiväkodin toimintakulttuuri huumorin mahdollistajana ja rajoittajana. *Kulttuurintutkimus*, 40(1), 38–54.

Stenius.

Journal of Early Childhood Education Research 12(3) 2023, 268–277. <https://journal.fi/jecer>

Stenius, T. (2023). Lasten huumorin rakentuminen. "Mua kikattaa, kun mä teen jekkuja"
[Väitöskirja. Helsingin yliopisto]. *Dissertationes Universitatis Helsingiensis* 64/2023.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-9467-1>

Vuorisalo, M. (2013). *Lasten kentät ja pääomat. Osallistuminen ja eriarvoisuuksien rakentuminen päiväkodissa* [Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto]. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 467. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5205-1>

Wanzer, M. B., Booth-Butterfield, M., & Booth-Butterfield, S. (1996). Are funny people popular? An examination of humor orientation, loneliness, and social attraction. *Communication Quarterly*, 44(1), 42–52. <https://doi.org/10.1080/01463379609369999>